

Legitimitats complexes, solucions pragmàtiques

Les decisions polítiques de les democràcies liberals no es legitimen només a partir de valors i objectius de caràcter democràtic o liberal. En termes generals, pot dir-se que hi ha fins a nou fonts diferents de legitimitat en les democràcies actuals, associades a diversos corrents i tradicions polítiques i intel·lectuals, que les institucions i partits utilitzen quan miren de justificar les seves decisions: el liberalisme polític (drets individuals i col·lectius, tècniques de limitació del poder, representació, protecció de les minories); la sobirania popular democràtica (sufragi universal, participació, referèndums); la seguretat (interna i externa); la col·lectivitat nacional (estatal o no estatal); els objectius socioeconòmics (desenvolupament, redistribució, lluita contra la pobresa); els valors funcionals (estabilitat, eficàcia, eficiència); els valors *postmaterialistes* (ecologia, etc.); els valors i models de la divisió territorial de poders (federalisme, etc.), i el manteniment i promoció de valors culturals (lingüístics, religiosos, etc.).

Com se sap, hi ha diferents models institucionals en el moment de concretar els valors legitimadors. De fet, no hi ha dues democràcies iguals. Difereixen en la regulació dels drets individuals i col·lectius; les formes d'estat i de govern; la concreció de la separació de poders i dels principis de legalitat i constitucionalitat; el reconeixement i protecció (o no) de les minories nacionals, lingüístiques o religioses; els sistemes electorals; els models territorials; els sistemes de benestar; els procediments de control i reforma constitucional; etc.

A banda de les seves diferències, però, totes les democràcies presenten tensions entre els seus principis legitimadors. Considerats separatament, són principis desitjables, però quan es combinen entren sovint en contradiccions pràctiques. És a dir, es tracta de principis legitimadors que no resulten fàcilment sintetitzables en un conjunt harmònic.

Un exemple clàssic d'aquestes tensions és la relació entre els principis del constitucionalisme, la sobirania popular i els processos de *nation building* (construcció nacional) presents en totes les democràcies actuals. Els objectius de cadascun d'aquests vèrtexs legitimadors impulsen la lògica política cap a diferents direccions. Sabem, per exemple, que les fronteres existents entre els estats no s'han establert normalment a partir de processos de consens, sinó a partir de pràctiques violentes que inclouen guerres, annexions territorials, de-



FERRAN REQUEJO

CATEDRÀTIC DE CIÈNCIA POLÍTICA, UPF

En termes morals és impresentable obligar un col·lectiu nacional a quedar-se dins d'un estat en contra de la voluntat de la majoria

portacions i divisions de poblacions, etc. Quan es parla de *sobirania popular* sorgeixen preguntes immediates: a quin *poble* fa referència?; hi ha/hauria d'haver democràcies amb més d'un *poble*; qui té dret a establir qui és el poble?, etc. Obviament, la resposta no pot ser "el poble és aquell que la Constitució diu que és el poble", ja que això porta a un cercle viciós conceptual. Aquest és un tema que mai han resolt les teories de la democràcia moderna –siguin d'arrel liberal o republicana.

Les tensions entre drets, democràcia i territoris, vistes ja en els temps de les revolucions francesa i americana, en els últims anys han format part del debat sobre les relacions entre legalitat i democràcia (Michelman-Habermas), i de la protecció dels drets col·lectius en democràcies plurinacionals (Taylor, Walzer). Una conclusió és que les possibles solucions institucionals d'aquestes tensions estructu-

ral han de ser de caràcter particular i *pragmàtic*, és a dir, han d'estar basades en acords empírics, sempre revisables, entre els actors implicats en cada context.

La tendència del món és que el nombre d'estats vagi augmentant –s'ha multiplicat per més de tres en l'últim segle, paral·lelament a l'establiment d'institucions supraestats com la UE–. En contra del que mantenen sovint PP, PSOE i algunes institucions de l'Estat, els processos d'independència de col·lectivitats nacionals com Escòcia, Catalunya o el Quebec fonamenten la seva legitimitat en valors liberals i democràtics, a més de nacionals i culturals.

En els termes *civilitzats* d'una democràcia del segle XXI no resulta legítim obligar els ciutadans d'una col·lectivitat nacional a quedar-se dins d'un estat en contra de la voluntat de la majoria. En termes morals, això resulta simplement impresentable. La validesa de les lleis no els atorga automàticament legitimitat. En el cas espanyol, un cop s'ha descartat –perquè no és realista– que pugui establir-se per consens un marc institucional acceptable, una de dues: o es permet expressar legalment i lliurement quina és aquella voluntat a través d'un referèndum, o bé els ciutadans implicats estan plenament legitimats a constituir el seu propi estat a través d'una mobilització pacífica, però contudent, en ruptura amb l'obsoleta legalitat constitucional que impedeix l'expressió democràtica d'aquella voluntat majoritària. El divorci és sempre millor que un mal matrimoni. Però el divorci, recordem-ho, és un dret que s'ha hagut de conquerir.



GORDON TERRIS / EFE